

Jízda králů na Hané / Lidový obyčej v proměnách času
Ohlédnutí za výstavou ve Vlastivědném muzeu v Olomouci

Josef Urban

Ve dnech 25. května až 26. srpna 2018 se uskutečnila ve Vlastivědném muzeu v Olomouci výstava s názvem *Jízda králů na Hané / Lidový obyčej v proměnách času*, která byla výsledkem několikaletého terénního etnologického výzkumu pod vedením Regionálního pracoviště pro tradiční lidovou kulturu při Vlastivědném muzeu v Olomouci¹. Výstava vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR² a částečně se inspirovala výstavou Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici s názvem *Na krále, matičko, na krále! Výstava o jízdě králů na Slovácku*.

Muzejní výstavní projekt, který byl vnitřně členěn na čtyři části (oddíly), si kladl za cíl seznámit širokou veřejnost nejen s podstatou, funkcí a strukturou tohoto pozoruhodného a tajemného letničního obyčeje, ale i se současnou podobou jednotlivých jízd králů v hanáckých obcích a městech, kde se dodnes pravidelně konají. I proto byla při samotné přípravě a realizaci nezbytná úzká spolupráce a koordinace s etnologickými odborníky a jednotlivými organizátory a propagátory jízd králů na střední Moravě.³

V první části se návštěvník seznámil v obecné rovině s tímto královským obyčejem a jeho zasazením do časového (svatodušní svátky) a prostorového rámce (národopisný region Haná). Byly zde představeny i další letniční zvyky a obyčeje, které se v minulosti na Hané v hojně míře vyskytovaly – ať už dívčí obchůzka královniček, chlapecké honění krále nebo tzv. střelba ku ptáku coby zábava a soutěž, objevující se převážně v městském prostředí. Pro dokreslení celkového kontextu byly v tomto oddílu uvedeny informace o dalších jízdách králů mimo oblast Hané, především pak o královských jízdách na Slovácku.⁴

Druhá část výstavy se zaměřila mj. na legendy a pověsti, které jsou neodmyslitelně spojené s údajným vznikem této obyčejové tradice (pověst o králi Ječmínkovi, pověst o útěku krále Matyáše Korvína). Návštěvník se také seznámil s funkcí, smyslem a strukturou jízdy králů, ale i vzájemnou rivalitu a souboji konkurenčních družin⁵. Vysvětlen byl i skrytý význam jednotlivých atributů účastníků královské jízdy. Tento oddíl také přinesl informace o rozsahu obyčeje na střední Moravě v 19. století, důvodech jejího postupného zániku coby specifické součásti vesnického výročního lidového cyklu a následného obnovení na folkloristické bázi koncem 19. století (v souvislosti s přípravou a realizací Národopisné výstavy Československé v Praze v roce 1895) a v dalším období.

Třetí nejrozsáhlejší část muzejní výstavy se věnovala současné podobě jízd králů na Hané. Návštěvník se tu podrobně seznámil s obnovou jízd v 2. polovině 20. století a jeho pozměněnou funkcí a smysl v moderní společnosti, kdy se jízda králů stala neodmyslitelnou součástí hodových nebo národopisných

slavností. Tato část výstavy se prioritně věnovala popisu současné podoby jízdy v dosud živých lokalitách (Bezměrov u Kroměříže, Doloplazy u Olomouce, Chropyně a Kojetín) a jejich vzájemnou odlišností. Vyvrcholením nejen tohoto oddílu, resp. celé výstavy, bylo bezpochyby dioráma jízdy králů v Doloplazích (včetně koně v životní velikosti) s návštěvou krále v hanáckém dívčím lidovém kroji před krojovanými obyvateli místního stavení.

Čtvrtý a poslední oddíl byl instalován v prostorách chodby před výstavním Handkeho sálem. Na několika desítkách fotografií mohli muzejní návštěvníci a zájemci o lidovou kulturu regionu zhlédnout současnou podobu jízdy králů na Hané a jejich průběh v roce 2016 v Bezměrově u Kroměříže, v Doloplazích u Olomouce, v Chropyni a v Kojetíně tak, jak jej zachytil objektiv fotografa Vlastivědného muzea v Olomouci Pavla Rozsívala.

Výstava se přirozeně kromě textových panelů a fotografií opírala také o trojrozměrné předměty, pocházející z muzejních nebo soukromých sbírek. Návštěvník si tak mohl prohlédnout historické i autentické předměty, které se pojily s obyčejem v minulosti (např. dřevěná šavle, dřevěný koník při chlapecké jízdě králů, dobové ozdoby koní či pantlék jako pokrývka hlava krále), ale i současné nezbytné artefakty (sváteční kroj krále Ječmínka, ozdoby koní při jízdách v Kojetíně a Chropyni nebo hodové právo coby specifická součást jízdy králů v Bezměrově).

Nebylo zapomenuto i na dětské návštěvníky, kteří si v tzv. výstavním koutku – mezi druhým a třetím oddílem výstavy – mohli sestavit tematické puzzle nebo vymalovat obrázek s motivem jízdy králů. Současně byl tak základním školám nabídnut zhruba hodinový edukační program a vypsána výtvarná soutěž s názvem *Namaluj si svého krále*.⁶ Ve výstavním sále byla také možnost zhlédnout krátký videozáznam o jízdě králů v Doloplazích v roce 2016.⁷

Výstava byla navržena tak, aby sloužila i jako pozvánka na živé jízdy králů probíhající na Hané v roce 2018, konkrétně 1. července v Doloplazích a 18. srpna v Kojetíně. Dále byla koncipována jako výstava putovní, která po skončení muzejní akce může být nabídnuta k zapůjčení muzejních či veřejným institucím ke krátkodobé prezentaci a takto dále přispět k popularizaci tohoto jedinečného obyčeje na veřejnosti.⁸

Výstavu zhlédlo – i přes velmi vysoké letní teploty – více než 2 500 návštěvníků. Koncem roku 2018 navíc vyšla k proběhlé akci publikace s názvem *Jízda králů na Hané / Lidový obyčej v proměnách času*, kterou vydal ve spolupráci s autorem výstavy Olomoucký kraj.⁹ Výstava měla také ohlas mezi českou odbornou veřejností a zvítězila v anketě České národopisné společnosti o nejvýznamnější počin v oboru za rok 2018 v kategorii *expozice, výstava*. Cena byla slavnostně předána 29. června 2019 v rámci 74. ročníku Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici.¹⁰

Výstavní projekt Vlastivědného muzea v Olomouci se snažil návštěvníkům a zájemcům o lidovou kulturu alespoň částečně představit tento tajuplný výroční lidový obyčej. Obyčej, který je předáváný z generace na generaci, dlouhá léta patří mezi nejviditelnější a neznámější projevy nehmotného kulturního dědictví střední Moravy, resp. České republiky a má i v dnešní moderní době pro samotné aktéry, obyvatele lokalit a stovky návštěvníků svoje neopakovatelné a jedinečné kouzlo.

POZNÁMKY:

¹ Slavnostní vernisáž výstavy se uskutečnila 24. května 2019 v sále Václava III. Vlastivědného muzea v Olomouci. Úvodní slovo pronesl autor výstavy Mgr. Josef Urban a náměstek hejtmana Olomouckého kraje Mgr. Dalibor Horák. O taneční a hudební doprovod se postarali členové Hanáckého národopisného souboru Olešnica Doloplazy.

² Výstava byla finančně podpořena Ministerstvem kultury ČR z dotačního titulu na podporu tradiční lidové kultury pro rok 2018 na základě projektu s názvem *Výstava Jízda králů na Hané*, kterou vypracoval autor výstavy.

³ Zvláštní poděkování patří PhDr. Evě Kuminkové, Ph.D. (Národní muzeum v přírodě, Valašské muzeum v přírodě, Rožnov pod Radhoštěm) a MgA. Pavlu Rozsivalovi (Vlastivědné muzeum v Olomouci). Autor výstavy také děkuje za spolupráci Mgr. Miroslavu Bílkovi (Hanácký národopisný soubor Olešnica Doloplazy), doc. PhDr. Miroslavu Válkovi, Ph.D. (Ústav evropské etnologie FF MU v Brně) a Bc. Milanu Zahradníkovi (MěKS Kojetín). Poděkování však patří i dalším kolegyním a kolegům z Vlastivědného muzea v Olomouci, ze společnosti TRINITY a z jednotlivých muzeí a institucí, kteří se podíleli na přípravě a úspěšné realizaci výstavy.

⁴ Slovácké jízdy králů byly pro svou jedinečnost a starobylost v roce 2011 zapsány do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO.

⁵ Údajně největší krvavý střet v historii jízd králů v českých zemích se udál na svatodušní pondělí roku 1819 na lověšických pláních u Přerova. Souboj čtyř královských skupin si vyžádal 8 mrtvých a 20 těžce raněných (5 z nich na následky zranění později zemřelo). Informace pocházejí z novinových článků z počátku 20. století a dodnes nejsou pramenně podloženy.

⁶ Výtvarná soutěž pro školy se uskutečnila pod patronací náměstka hejtmana Olomouckého kraje Mgr. Dalibora Horáka.

⁷ Jízda králů v Doloplazích byla zapsána začátkem roku 2018 do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Olomouckého kraje*.

⁸ Putovní výstavu Vlastivědného muzea v Olomouci mohli zhlédnout i obyvatelé a návštěvníci města Kojetína. Výstava byla instalována pracovníky Městského kulturního střediska Kojetín od 13. května do 30. srpna 2019 v galerii Vzdělávacího a informačního centra Kojetín.

⁹ Josef Urban: *Jízda králů na Hané / Lidový obyčej v proměnách času*. Vydal Olomoucký kraj, Olomouc 2018, 64 s.

¹⁰ Cenu České národopisné společnosti převzal z rukou její předsedkyně Mgr. Jany Noskové, Ph.D. ředitel Vlastivědného muzea v Olomouci Ing. Břetislav Holásek a autor výstavy Mgr. Josef Urban.